

Piotr Woldan
mgr
Uniwersytet Jagielloński
piotr.woldan@student.uj.edu.pl
ORCID: 0009-0009-2931-3063

Okazanie mowy – polskie unormowania prawne a literatura kryminalistyczna i zagraniczne regulacje

Streszczenie

Okazanie mowy stanowi jedną z form przeprowadzenia okazania, ujętego w art. 173 k.p.k. oraz w dwóch aktach wykonawczych i procedurach policyjnych. W artykule przedstawiona została analiza formalno-dogmatyczna polskich regulacji prawnych oraz orzecznictwa w zakresie okazania mowy, która wykazała niewystarczające, a nawet szkodliwe z perspektywy właściwej metodyki okazania mowy, unormowanie prawne tej kwestii w porównaniu do wymogów stawianych przez autorów literatury kryminalistycznej, wyników badań naukowych oraz rozwiązań przyjętych w innych państwach (również przedstawionych w opracowaniu). Rozważania te doprowadziły do wystosowania postulatów *de lege ferenda* obejmujących m.in. utworzenie nowej kompleksowej regulacji okazania w Polsce, uwzględniającej także okazanie mowy, które powinno być przeprowadzane podobnie jak w innych państwach, tj. z większą liczbą uczestników parady identyfikacyjnej, z udziałem biegłego fonoskopa oraz w formie pośredniej.

Słowa kluczowe: okazanie, okazanie mowy, metodyka okazania, parada głosów, akty wykonawcze, postulaty *de lege ferenda*

Wprowadzenie

Cechy człowieka, takie jak wygląd, zachowanie czy inne właściwości naturalne, umożliwiają ludziom rozpoznanie innych osób. Możliwe jest ono również na podstawie głosu, który jest indywidualny i niepowtarzalny – nawet przy próbach naśladowania czyjegoś głosu dokładna analiza (np. dzięki tzw. systemom rozpoznawania mówcy) zawsze ujawni różnice¹.

W sprawach, w których świadek nie zarejestrował wyglądu sprawcy (np. sprawca miał założoną kominiaarkę, osoba rozpoznająca miała w chwili zdarzenia zawiązane oczy lub borykała się z niepełnosprawnością wzrokową, przestępstwo zostało popełnione w trakcie rozmowy telefonicznej, na rejestrację cech zewnętrznych sprawcy nie pozwalały warunki pogodowe), przydatne może być okazanie mowy.

Mimo ustawowej regulacji czynności okazania, dwóch rozporządzeń wykonawczych, procedur policyjnych, a także szerokiej literatury polskiej i zagranicznej wciąż nie opracowano jednolitej metodyki okazania mowy w Polsce, które co prawda jest czynnością rzadką², lecz we wskazanych wyżej okolicznościach może stanowić ważny dowód w sprawie.

Celem niniejszego opracowania jest przedstawienie prawnego unormowania okazania mowy w Polsce, które z góry można uznać za praktycznie nieistniejące. Z uwagi na występującą zdaniem autora potrzebę wprowadzenia jednolitej metodyki okazania mowy przedstawione zostaną poglądy literatury kryminalistycznej i niektóre wyniki badań naukowych, a także regulacje oraz wybrane orzecznictwo innych państw. Na końcu umieszczone zostały również postulaty *de lege ferenda* w tej materii.

1. Prawne unormowanie okazania w Polsce

Okazanie (we wszystkich jego formach, w tym w formie okazania mowy) uregulowane zostało przez polskiego prawodawcę w kilku aktach prawnych – w Kodeksie postępowania karnego³ (*expressis verbis* w art. 173); w rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 2 czerwca 2003 r. w sprawie warunków technicznych przeprowadzenia okazania⁴; w rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości

1 K. Winiarska, *Efektywność holistycznej metody nauczania emisji głosu*, praca doktorska, Katowice 2021, s. 31.

2 Por. K. Ferenc, *Głos zza drzwi, czyli okazanie głosu po polsku*, w: D. Moskał, P. Wąsik (red.), *Ślady pamięciowe. Aspekty psychologiczne i kryminalistyczne*, Kraków 2013, s. 59–69.

3 Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (t.j. Dz.U. z 2025 r. poz. 46 ze zm.), dalej: k.p.k.

4 Dz.U. Nr 104, poz. 981, dalej: r.w.t.p.o.

z dnia 23 lutego 2005 r. w sprawie poddawania badaniom lub wykonywania czynności z udziałem oskarżonego oraz osoby podejrzanej (*expressis verbis* w § 16, pośrednio także w § 15 i § 17)⁵, a także w procedurach policyjnych: Wytyczne nr 3 Komendanta Głównego Policji z dnia 30 sierpnia 2017 r. w sprawie wykonywania niektórych czynności dochodzeniowo-śledczych przez policjantów (§ 84–86)⁶ oraz Wytyczne nr 3 Komendanta Głównego Policji z dnia 13 lipca 2020 r. w sprawie wykonywania przez Policję niektórych czynności w zakresie wykrywania wykroczeń oraz ścigania ich sprawców (§ 28–29)⁷. Zdaniem M.J. Lisieckiego taki sposób regulacji aspektów technicznych i procedury okazania zbliżony jest do innych krajów europejskich⁸. Autor ten podaje jako przykład obowiązujący w Anglii i Walii Police and Criminal Evidence Act 1984 (PACE) – Code D, Revised Code of Practice for the identification of persons by Police Officers⁹, jednak i tam podejmowane są próby „włączenia” w PACE regulacji dotyczących okazania mowy, stanowiących do tej pory rodzaj okólnika¹⁰. Ze względu na zasadę kompleksowości¹¹, a także kwestie praktyczne odpowiednim rozwiązaniem wydaje się ujęcie przepisów dotyczących okazania, w tym wszelkich jego form, w jednym akcie prawnym¹².

2. Okazanie mowy w polskim systemie prawnym

Nie sposób nie rozpocząć rozważań nad problematyką uregulowania w polskim systemie prawnym okazania mowy od analizy art. 173 k.p.k. Pomijając już występującą w literaturze przedmiotu dyskusję, czy okazanie jest odrębną czynnością

5 Dz.U. Nr 33, poz. 299 ze zm., dalej: r.p.b.w.cz.

6 Dz.Urz. KGP poz. 59 ze zm., dalej: Wytyczne nr 3 KGP z 2017 r.

7 Dz.Urz. KGP poz. 37 ze zm.

8 M.J. Lisiecki, *Metodyka okazania. Studium procesowo-kryminalistyczne*, Toruń 2021, s. 201.

9 Police and Criminal Evidence Act 1984 – Code D. Revised Code of Practice for the identification of persons by Police Officers, 20.12.2023 r., <https://www.gov.uk/government/publications/pace-code-d-2023/pace-code-d-2023-accessible#identification-and-recognition-of-suspects> (dostęp: 11.12.2024 r.).

10 Home Office Circular 057/2003, *Advice on the use of voice identification parades*, <https://webarchive.nationalarchives.gov.uk/ukgwa/20130125153221/http://www.homeoffice.gov.uk/about-us/corporate-publications-strategy/home-office-circulars/circulars-2003/057-2003/> (dostęp: 13.12.2024 r.), dalej: Home Office Circular 057/2003.

11 § 119 rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów z dnia 20 czerwca 2002 r. w sprawie „Zasad techniki prawodawczej” (t.j. Dz.U. z 2016 r. poz. 283); G. Wierczyński, *Komentarz do rozporządzenia w sprawie „Zasad techniki prawodawczej”*, w: G. Wierczyński, *Redagowanie i ogłaszanie aktów normatywnych. Komentarz*, Warszawa 2016, § 119, s. 663–668.

12 Tak np. J. Wójcikiewicz, *Okazanie. Studium porównawcze z pogranicza kryminalistyki i procesu karnego*, Kraków 1985, s. 83; E. Gruza, *Okazanie. Problematyka kryminalistyczna*, Toruń 1995, s. 183.

kryminalistyczno-procesową¹³, czy też szczególną formą przesłuchania¹⁴, na co wskazuje literalna interpretacja przepisu, a zwłaszcza § 2 omawianej regulacji¹⁵, należy stwierdzić, że nie ma większych wątpliwości co do prawnej dopuszczalności okazania mowy¹⁶. Zastosowanie do wszelkich rodzajów okazania ma również ustawowe wyłączenie jego sugestywności (wyrażone w § 1 *in fine*). Wymóg ten oznacza „redukcję elementów, które mogłyby zasugerować rozpoznającemu i wpłynąć na jego procesy pamięciowe i odtwarzanie spostrzeżeń”¹⁷. Kwestią braku sugestywności dość szeroko (choć jednak bardziej w kontekście „klasycznego” okazania osoby) zajmuje się przywołane wyżej rozporządzenie w sprawie warunków

13 Zob. J. Wójcikiewicz, V. Kwiatkowska-Wójcikiewicz, *W kwestii procesowej czynności okazania*, w: A. Przyborska-Klimczak, A. Taracha (red.), *Iudicium et scientia. Księga jubileuszowa Profesora Romualda Kmiecika*, Lublin 2011, s. 674 przyp. 5; E. Gruza, *Okazanie. Problematyka...*, s. 14; D. Orkiszewska, *Okazanie „głosu” i okazanie „wyglądu” – głos polemiczny*, „Prokuratura i Prawo” 2012, nr 2, s. 45.

14 Zob. T. Hanausek, *Kryminalistyka. Zarys wykładu*, Kraków 2005, s. 248; J. Kwieciński, *Rekognicja – okazanie w celu rozpoznania*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 1988, nr 1–2, s. 59; A. Taracha, *Okazanie w celu rozpoznania*, „Problemy Praworządności” 1979, nr 10, s. 3; Z. Czeczot, *Kryminalistyczna problematyka osobowych środków dowodowych*, Warszawa 1976, s. 107; wyrok SA we Wrocławiu z dnia 21 maja 2008 r., II AKa 104/08, LEX nr 39996.

15 „Osobie przesłuchiwanej...”, dzięki czemu można zastosować do okazania wszystkie przepisy dotyczące przesłuchania; zob. J. Kwieciński, *Rekognicja...*, s. 59; D. Czerwińska, *Pojęcie, charakter prawny oraz cele i funkcje okazania*, w: J. Skorupka (red.), *System Prawa Karnego Procesowego*, t. VIII, *Dowody*, cz. 4, Warszawa 2019, s. 5106–5108. Na uznanie zasługuje także pogląd pośredni A. Tarachy, według którego okazanie pod kątem kryminalistycznym stanowi odrębną czynność procesową, natomiast pod kątem karnoprocesowym szczególną formę przesłuchania; A. Taracha, *Z problematyki okazania – wybrane zagadnienia*, w: V. Kwiatkowska-Wójcikiewicz, R. Krawczyk, D. Wilk (red.), *Piękno kryminalistyki. Księga jubileuszowa Profesora Józefa Wójcikiewicza*, Toruń 2023, s. 172. Zdaniem autora okazanie powinno być traktowane jako odrębna czynność kryminalistyczno-procesowa, do której zastosowanie powinny mieć przepisy o przesłuchaniu poprzez wprowadzenie odrębnego przepisu odsyłającego.

16 Postanowienie SN z dnia 26 maja 2004 r., V KK 22/04, LEX nr 121992; wyrok SA w Lublinie z dnia 12 marca 2002 r., II AKa 39/02, LEX nr 76032; wyrok SA w Lublinie z 5 lipca 2017 r., II AKa 116/17, LEX nr 2355880; D. Karczmarska, *Glosa do postanowienia SN z dnia 26 maja 2004 r.*, V KK 22/04, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 2005, nr 3, s. 140. Odmiennie A. Bojańczyk, *Procesowa dopuszczalność przeprowadzenia okazania, którego przedmiotem jest głos*, art. 173. k.p.k. *Glosa do postanowienia SN z dnia 26 maja 2004 r.*, V KK 22/04, „Państwo i Prawo” 2005, nr 1, s. 121–126. Pogląd ten został jednak powszechnie skrytykowany w literaturze; por. M. Hudzik, *Okazanie osoby a rozpoznanie „akustyczne”*, „Państwo i Prawo” 2005, nr 5, s. 99–103; E. Gruza, *Glosa do postanowienia SN z 26 maja 2004 r.*, V KK 22/04, „Orzecznictwo Sądów Polskich” 2005, z. 6, s. 341–345; D. Karczmarska, *Glosa...*, s. 140–144; J.J. Czeczko, *Rozpoznanie osoby na podstawie głosu. Glosa do postanowienia SN z dnia 26 maja 2004 r.*, „Gdańskie Studia Prawnicze. Przegląd Orzecznictwa” 2005, nr 3, s. 103–108.

17 D. Gruszecka, w: J. Skorupka (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Legalis/el. 2023, art. 173.

technicznych przeprowadzenia okazania (§ 3–8, § 13); z § 5 należy interpretować konieczność doboru do parady w okazaniu mowy osób o podobnych cechach, docelowo cechach ich głosów, a także wieku. Żaden jednak wspomniany wcześniej akt wykonawczy (czy to rozporządzenie, czy procedura policyjna) nie wspomina o tzw. okazaniu „pustym” (inaczej „ślepy”), przeprowadzanym bez udziału podejrzanego, ale z osobami w miarę do niego podobnymi pod kątem właściwości stanowiących przedmiot okazania. Wynik takiego okazania mógłby pozwolić organowi procesowemu przeprowadzającemu okazanie na ocenę wiarygodności osoby rozpoznającej¹⁸.

Nieprzystającą do współczesnych wymagań jest również przewidziana przez ustawodawcę do udziału w paradzie minimalna liczba czterech osób (osoba okazywana i trzy osoby przybrane). Jest to oczywiście lepsze rozwiązanie niż to przewidywane przez Kodeks postępowania karnego z 1969 r.¹⁹ (dwie osoby)²⁰, natomiast wypada ono błodo w porównaniu do innych krajów, gdzie liczba uczestników parady waha się między sześcioma a dwunastoma²¹. Paradoks stanowi fakt, że w praktyce minimalna liczba uczestników parady wskazana w art. 173 k.p.k. stanowi, z uwagi na zawierający tylko trzy rubryki dla osób przybranych formularz policyjnego protokołu okazania, liczbę maksymalną²². Wskazana w k.p.k. liczba czterech osób zupełnie nie odpowiada wymaganiom okazania mowy. Większość metodyk czy też zaleceń co do przeprowadzania opracowanych przez zagranicznych praktyków wskazuje na liczbę od sześciu do dziewięciu uczestników parady głosów²³.

18 Por. J. Wójcikiewicz, *Okazanie...*, s. 65–66.

19 Ustawa z dnia 19 kwietnia 1969 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. Nr 13, poz. 96 ze zm.).

20 D. Czerwińska, *Pojęcie...*, s. 5114.

21 R.S. Malpass, C.G. Tredoux, D. McQuinston-Surrett, *Lineup Construction and Lineup Fairness*, w: R.C.L. Lindsay, D.F. Ross, J.D. Read, M.P. Toglia (eds.), *Handbook of Eyewitness Psychology*, vol. 2, *Memory for People*, New York 2012, s. 155–178; J. Wójcikiewicz, *On the benefits of the Polish law of a comparative analysis of identification parades*, „Comparative Law Review” 2013, no. 15, s. 121–132, cyt. za: J. Wójcikiewicz, *Ekspertyza z udziałem quasi-świadków*, w: M. Kała, D. Wilk, J. Wójcikiewicz, D. Zuba (red.), *Ekspertyza sądowa. Zagadnienia wybrane*, Warszawa 2023, s. 1093.

22 J. Wójcikiewicz, V. Kwiatkowska-Wójcikiewicz, *Identification Parades and Photo Array in Poland – Theory and Practice*, referat na 24th EAPL International Conference „Actual problems of psychology and law. Victims and witnesses: from research of the effective practice”, Sankt Petersburg, 24–27 czerwca 2014 r., cyt. za: J. Wójcikiewicz, *Ekspertyza...*, s. 1093.

23 Liczbę pięciu głosów przybranych proponują: A.P.A. Broeders, A.G. van Amelsvoort, *Line-Up Construction for Forensic Earwitness Identification: A Practical Approach*, w: *Proceedings of the 14th International Congress of Phonetic Sciences*, San Francisco 1999, s. 1373–1376; A.P.A. Broeders, A.G. van Amelsvoort, *A Practical Approach to Forensic Earwitness Identification: Constructing a Voice Line-Up*, „Problems of Forensic Sciences” 2001, vol. XLVII, s. 237–245. Liczbę ośmiu głosów przybranych proponuje natomiast wspomniany już Home Office Circular 057/2003.

Przepisy przywołanych wyżej rozporządzeń, a także procedur policyjnych nie zajmują się szerzej kwestią okazania mowy. Należy jednak zwrócić uwagę na fakt zupełnie niepoprawnych, wzmacniających ryzyko zajścia sugestywności okazania, regulacji ujętych w § 16 ust. 2 r.p.b.w.cz. oraz w § 84 ust. 3 pkt 2 Wytocznych nr 3 KGP z 2017 r. Przewidują one ewentualne łączenie „klasycznego” okazania osoby z okazaniem mowy poprzez możliwość wypowiadania słów lub artykułowania głosek wskazanych przez organ przeprowadzający czynność przez osoby okazywane w trakcie tegoż okazania. Przy okazaniu bowiem uczestnicy parady dobierani są pod kątem danej cechy będącej elementem śladu pamięciowego osoby rozpoznającej – przykładowo więc połączenie takie wymagałoby od organu procesowego doboru osób przybranych nie tylko pod kątem podobieństwa wyglądu, lecz także cech głosu, co znacząco utrudniłoby, jeśli nawet nie uniemożliwiłoby, stworzenie właściwej parady identyfikacyjnej. Kwestia ta została podkreślona zarówno w orzecznictwie²⁴, jak i w literaturze kryminalistycznej²⁵, w której równocześnie akcentuje się możliwość przeprowadzenia dwóch czynności okazania najpierw z osobami dobranymi według podobieństwa wyglądu, później natomiast z osobami dobranymi według kryterium podobieństwa głosu²⁶. Przeciwno takiemu łączeniu cech będących przedmiotem okazania przemawia także istnienie zjawiska *face overshadowing effect* – w jednym z badań jego uczestnicy najtrafniej identyfikowali osoby, słysząc wyłącznie ich głos, natomiast poziom trafności wskazań był wiele niższy, gdy głos towarzyszył odkrytym twarzom osób rozpoznawanych²⁷. J. Gurgul co prawda postuluje stosowanie hybryd czynności procesowych, by w pełni

Należy jednak wspomnieć w tym miejscu o badaniach wskazujących na wystarczającą liczbę czterech głosów w paradzie okazania mowy: A.R. Wooten, C.A. Carlson, R.F. Lockmyer, M.A. Carlson, A.R. Jones, J.L. Dias, J.A. Hemby, *The number of fillers may not matter as long as they all match the description: The effect of simultaneous lineup size on eyewitness identification*, „Applied Cognitive Psychology” 2020, vol. 34, no. 3, s. 590–604. Badania pokazują jednak, że większa liczba głosów przybranych skutkuje mniejszą liczbą wskazań fałszywie pozytywnych (tj. zidentyfikowanie osoby przybranej jako sprawcy); por. M.B. Harvey, M. Giroux, H.L. Price, *Lineup size influences voice identification accuracy*, „Applied Cognitive Psychology” 2023, vol. 37, s. 1303–1315.

²⁴ Wyrok SA w Lublinie z dnia 12 marca 2002 r., II AKa 39/02, LEX nr 76032.

²⁵ J. Wójcikiewicz, *Glosa do wyroku Sądu Najwyższego z 9 lipca 2013 r., III KK 92/13*, „Palestra” 2014, nr 3–4, s. 207; M.J. Lisiecki uważa natomiast, że skoro orzeczenie będące przedmiotem glosy dotyczy stanu faktycznego, w którym świadek jednocześnie zapoznał się z wyglądem i głosem, a sam § 16 r.p.b.w. dotyczy się bardziej zobowiązania osoby podejrzanej i podejrzanego/oskarżonego do aktywnego oddania próbki mowy w trakcie okazania jego sylwetki i twarzy, nie zaś metodyki okazania mowy, to krytyka tej regulacji nie jest słuszna; por. M.J. Lisiecki, *Metodyka...*, s. 420.

²⁶ *Ibidem*.

²⁷ A.J. Heath, K. Moore, *Earwitness Memory: Effects of Facial Concealment on the Face Overshadowing Effect*, „International Journal of Advanced Science and Technology” 2011, vol. 33, s. 131–140, cyt. za: J. Wójcikiewicz, *Glosa...*, s. 206.

wykorzystać zdolności rozpoznawcze danej osoby²⁸, jednak wydaje się, że w przypadku okazania mowy lepszym rozwiązaniem byłoby skonstruowanie parady czy też przeprowadzenie tej czynności w warunkach odzwierciedlających powstanie śladu pamięciowego u świadka, np. w postaci nagrań o jakości rozmowy telefonicznej, gdy świadek zapoznał się z głosem sprawcy podczas rozmowy telefonicznej lub w zależności od cech głosu zasłyszanych na miejscu zdarzenia (szept, krzyk itp.).

W literaturze kryminalistycznej jako docelową wskazuje się raczej formę pośrednią okazania mowy (tj. poprzez użycie nagrań głosów)²⁹. Tymczasem r.w.t.p.o. zdecydowanie wskazuje w § 1 na preferencję polskiego legislatora co do formy bezpośredniej, czego nie zmienia treść § 2 przewidująca możliwość dokonania okazania poza siedzibą organu procesowego lub przy użyciu urządzeń technicznych umożliwiających przeprowadzenie tej czynności na odległość. O wiele lepiej kwestia ta ujęta jest w Wytycznych nr 3 KGP z 2017 r. wskazujących wprost na możliwość pośredniego przeprowadzenia okazania mowy (§ 84 ust. 1 pkt 2). Badania aktowe dowodzą jednak, że organy procesowe zdecydowanie częściej przeprowadzają okazanie mowy w formie bezpośredniej, stosując takie narzędzia jak uchylone drzwi lub parawan³⁰. Forma pośrednia okazania mowy pozwala jednak organom na zachowanie kontroli nad jego przebiegiem poprzez wyeliminowanie takich czynników jak stresory mogące wpłynąć na sposób wypowiedzi osoby okazywanej i w ten sposób zwrócenie na siebie uwagi rozpoznającego, wpływ choroby na głos uczestnika parady oraz próby zniekształcania głosu przez podejrzanego. Taka forma okazania mowy pozwala także na weryfikację poprawności doboru osób przybranych oraz umożliwienie osobie rozpoznającej zapoznania się z takim samym materiałem parady głosów przy chęci ponownego zapoznania się z przygotowanymi przez biegłego fonoskopa materiałami – jego obecność przy procesie konstruowania parady głosów (dobór uczestników pod kątem elementów śladów pamięciowych, takich jak treść, sposób czy głośność mówienia) jest w tej materii niezbędna³¹. Pewną ścieżką ułatwiającą konstruowanie parady głosów może więc być § 17 r.p.b.w.cz. dotyczący utrwalania głosu.

28 J. Gurgul, *Glosa do wyroku Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 9 stycznia 2003 r., sygn. II AKa 317/02*, „Prokuratura i Prawo” 2005, nr 7–8, s. 200–201.

29 J. Wójcikiewicz, *W sprawie okazania głosu. Uwagi polemiczne*, „Prokuratura i Prawo” 2011, nr 4, s. 28–30; M. Kajstura, M. Michałek, A. Trawińska, *Ekspertyza fonoskopijna*, w: M. Kała, D. Wilk, J. Wójcikiewicz, D. Zuba (red.), *Ekspertyza sądowa. Zagadnienia wybrane*, Warszawa 2023, s. 822–823; wyrok SN z dnia 28 marca 2023 r., II KK 529/21, LEX nr 3557909. Odmienne m.in. M.J. Lisiecki, *Metodyka...*, s. 445–446; wyrok SA we Wrocławiu z dnia 8 września 2010 r., II AKa 103/10, OSAAW 2011, nr 2, poz. 218.

30 K. Ferenc, *Głos...*, s. 59–69.

31 M. Kajstura, M. Michałek, A. Trawińska, *Ekspertyza...*, s. 822; zob. także: J. Wójcikiewicz, *Okazanie...*, s. 208; P. Herbowski, *Okazanie w polskiej praktyce śledczej. Problemy systemowe*, „Acta Universitatis

Przepisy r.w.t.p.o. (§ 6 ust. 2 *in fine*) przewidują zgodnie z treścią art. 143 § 1 pkt 5 k.p.k. sporządzenie protokołu z czynności okazania, docelowo w formie audio-wideo³². Samo ograniczenie się do formy protokołu pisemnego jest krytykowane w orzecznictwie³³.

Z powyższych przyczyn należy jeszcze raz podkreślić, że polskie akty prawne nie zajmują się szerzej problematyką, a co dopiero metodyką okazania mowy, pozostawiając tę lukę do wypełnienia autorom literatury kryminalistycznej i orzecznictwu³⁴. Sądy częściej preferują bezpośrednią formę okazania mowy, a nawet przychylają się do używania w paradzie kwestii zasłyszanych z miejsca zdarzenia³⁵, co stoi w sprzeczności z wytycznymi brytyjskimi³⁶ i zaleceniami autorów holenderskich³⁷. Na uwagę zasługuje jednak wyrok Sądu Najwyższego z 28 marca 2023 r., w którym przychylono się do poglądu o pośrednim okazaniu mowy, sześciu głosach w paradzie i udziale biegłego fonoskopa w tej czynności³⁸. Warto w tym miejscu przeanalizować rozwiązania zaproponowane w zagranicznych wytycznych i orzecznictwie.

3. Okazanie mowy w innych państwach

Za wzorcowe wytyczne uznaje się wspomniany już, a obowiązujący w Anglii i Walii, Home Office Circular 057/2003, do którego odesłanie znajduje się w wytycznych Code do PACE (jednak bez obowiązku jego stosowania, a jako dokument stanowiący dobrą praktykę okazania mowy³⁹), oraz mające podobny charakter holenderskie zalecenia powstałe na bazie praktyki i orzecznictwa⁴⁰. O treści tychże dokumentów

Wratislaviensis. Przegląd Prawa i Administracji” 2021, nr 127, s. 332. Odmienne co do udziału biegłego fonoskopa w okazaniu mowy A. Taracha, *Z problematyki...*, s. 175–178; Sąd Najwyższy Stanów Zjednoczonych, *United States v. Wade*, 388 U.S. 218, 18 I.Ed.2d. 1149,87 S.Ct. 1967.

32 M. Ciarka, *Okazanie głosu*, „Prokuratura i Prawo” 2010, nr 7–8, s. 133; A.P.A. Broeders, A.G. van Amelsvoort, *A Practical...*, s. 237–245; Home Office Circular 057/2003.

33 Wyrok SO w Lublinie z dnia 2 marca 2020 r., IV K 334/19.

34 T. Tomaszewski, J. Rzeszotarski, *Wybrane aspekty okazania mowy*, „Problemy Kryminalistyki” 2010, nr 268, s. 5–7; M.J. Lisiecki, *Metodyka...*, s. 421; J. Wójcikiewicz, *Glosa...*, s. 207; J. Wójcikiewicz, *Niekonwencjonalne metody śledcze w polskiej kryminalistyce*, „Problemy Współczesnej Kryminalistyki” 2014, t. XVIII, s. 107–108.

35 Postanowienie SN z dnia 26 maja 2004 r., V KK 22/04.

36 Home Office Circular 057/2003.

37 A.P.A. Broeders, A.G. van Amelsvoort, *A Practical...*, s. 237–245.

38 Wyrok SN z dnia 28 marca 2023 r., II KK 529/21.

39 Pkt 5 Home Office Circular 057/2003.

40 A.P.A. Broeders, A.G. van Amelsvoort, *Line-Up...*, s. 1373–1376; A.P.A. Broeders, A.G. van Amelsvoort, *A Practical...*, s. 237–245.

wspomina się w praktycznie każdym polskim opracowaniu dotyczącym okazania mowy⁴¹, jednak z uwagi na doniosłość uwag tam zawartych oraz braku w polskich rozporządzeniach w tej kwestii należy stwierdzić, że *repetitio est mater studiorum* i przypomnieć w tym miejscu najważniejsze założenia Home Office Circular 057/2003 oraz zaleceń opracowanych w Holandii.

Oba dokumenty zawierają zbliżoną metodykę okazania mowy, przede wszystkim zgodnie przewidując formę pośrednią takiego okazania z użyciem odpowiednio przygotowanych (obrobionych, z wyciętymi zbędnymi fragmentami mowy, wysokiej jakości) nagrań, a także z immanentną rolą biegłego fonoskopa, ewentualnie biegłego lingwisty. Pobrane na potrzeby okazania mowy próbki głosu powinny uwzględniać charakter śladu pamięciowego i być poprzedzone zebraniem od świadka szczegółowych zeznań co do głosu sprawcy⁴² lub nawet profilowaniem głosu sprawcy i podejrzanego⁴³, uwzględniając także charakter zdarzenia oraz warunki, w jakich doszło do zapoznania się przez świadka z głosem sprawcy, tj. czas wystawienia na bodziec głosu, ewentualna rozmowa ze sprawcą, jednorazowy lub wielokrotny kontakt ze sprawcą, kontakt bezpośredni lub pośredni (np. przez telefon)⁴⁴. Dobrane do parady głosy powinny być podobne pod kątem cech głosu i mowy sprawcy, tj. co do płci, wieku, akcentu, dialektu, wysokości głosu, szybkości mowy, wykształcenia, środowiska socjoekonomicznego⁴⁵, a sama treść pobranych próbek głosu (stanowiących podstawę dla późniejszych obrobionych już nagrań) powinna stanowić mowę naturalną (np. z rozmowy z podejrzanym, z wcześniej zebranych nagrań jego głosu, w tym z przesłuchań mających miejsce w innych sprawach), w żadnym wypadku zaś nie powinny to być frazy czytane ani zasłyszane z miejsca zdarzenia, by nie powodować wrażenia nienaturalności mowy lub też nie ryzykować celową modulacją głosu przez podejrzanego⁴⁶. Próbek głosu powinno zostać pobranych jak najwięcej (Home Office Circular 057/2003 podaje liczbę co najmniej 20), a ich dalszy

41 M.in. J. Wójcikiewicz, *Kryminalistyczna problematyka okazania osób*, Warszawa 1988 s. 170–178; J. Wójcikiewicz, *Okazanie...*, s. 205–209; J. Wójcikiewicz, *Okazanie (mowa)*, w: J. Wójcikiewicz, *Temida nad mikroskopem. Judykatura wobec dowodu naukowego 1993–2008*, Toruń 2009, s. 233–250; J. Wójcikiewicz, *W sprawie...*, s. 28–30; E. Gruza, *Okazanie głosu*, w: J. Wójcikiewicz (red.), *Iure et facto. Księga jubileuszowa ofiarowana doktorowi Józefowi Gurgulowi*, Kraków 2006, s. 197–206; M. Kajstura, M. Michalek, A. Trawińska, *Ekspertyza...*, s. 820; T. Tomaszewski, J. Rzeszotarski, *Wybrane...*, s. 7.

42 Pkt 6 Home Office Circular 057/2003.

43 A.P.A. Broeders, A.G. van Amelsvoort, *Line-Up...*, s. 1373–1376; A.P.A. Broeders, A.G. van Amelsvoort, *A Practical...*, s. 237–245.

44 *Ibidem*.

45 A.P.A. Broeders, A.G. van Amelsvoort, *Line-Up...*, s. 1373–1376.

46 M. Kajstura, M. Michalek, A. Trawińska, *Ekspertyza...*, s. 822–823.

dobór do właściwej parady oraz ocena co do jej ewentualnej sugestywności powinny zostać przeprowadzone przy pomocy tzw. słuchaczy testowych (*mock witnesses*), o podobnych właściwościach co osoba rozpoznająca – zapewnia to więc zachowanie wymogu braku sugestywności okazania. Zaznacza się również, że prowadzącym czynność okazania powinien być odpowiednio przeszkolony policjant korzystający z pomocy biegłego.

Holenderscy autorzy postulują również użycie przy okazaniu mowy osoby testowego mówcy, różniącego się akcentem/dialektem od osób dobranych do parady, celem zapoznania osoby rozpoznającej z charakterem okazania przed przeprowadzeniem właściwej czynności oraz odmienną niż uczestników parady rolę prezentera. Zaznaczają oni jednak, że charakter przestępstwa musi usprawiedliwiać wysiłki w przedmiocie przygotowania czynności okazania mowy, by w ogóle mogło ono zostać przeprowadzone. Wytyczne brytyjskie natomiast wskazują na konieczność obecności obrońcy podczas czynności okazania mowy, która powinna być rejestrowana w formie audio-wideo i zaprotokołowana. Za ważną instrukcję należy także uznać zalecenie pouczenia świadka co do możliwości braku występowania głosu sprawcy w paradzie oraz uprawnienia osoby rozpoznającej do większej liczby przesłuchań parady.

Metodyki te różnią się pewnymi istotnymi szczegółami. Główną różnicę stanowi liczba osób w paradzie okazania mowy – Home Office Circular 057/2003 postuluje redukcję wskazanej wcześniej minimalnej liczby 20 próbek głosu do liczby dziewięciu uczestników parady (podejrzany i osiem osób przybranych), natomiast wskazówki holenderskie przewidują sześciuosobową paradę głosów. W obu przypadkach jest to więc liczba większa niż ujęta w art. 173 k.p.k. Ponadto obie regulacje różni postulowany czas trwania każdego nagrania – w ujęciu brytyjskim jest to 20–60 sekund; wskazania holenderskie mówią o nie dłuższym niż 20 sekund czasie trwania nagrania. Samo okazanie mowy powinno być oczywiście przeprowadzone jak najszybciej z uwagi na szybką degradację śladu pamięciowego świadka⁴⁷, maksymalnie 4–6 tygodni po zdarzeniu (w ujęciu brytyjskim) lub nie później niż 3 miesiące od rejestracji bodźca przez świadka (w ujęciu holenderskim).

Regulacje te mają więc wiele cech wspólnych, z których można i powinno się korzystać przy przeprowadzaniu czynności okazania mowy w Polsce, tym bardziej że okazanie mowy przeprowadzane jest w Wielkiej Brytanii o wiele częściej niż w naszym kraju⁴⁸.

47 Home Office Circular 057/2003, pkt 10.

48 M. Kajstura, M. Michałek, A. Trawińska, *Ekspertyza...*, s. 822; F. Nolan, *A recent voice parade*, „Forensic Linguistics” 2003, vol. 10, no. 2, s. 287; por. J. Robson, *A Fair Hearing? The Use of Voice Identification Parades in Criminal Investigations in England and Wales*, „Criminal Law Review” 2017, vol. 1, s. 45–46, w którym podaje się, że w latach 2005–2015 okazanie mowy nie było często

Za godne uwagi i potencjalnie przydatne dla polskich organów procesowych należy także uznać niektóre zagraniczne orzecznictwo, zwłaszcza orzeczenie Sądu Apelacyjnego Anglii i Walii w sprawie *Regina v. Flynn and St John*⁴⁹. W orzeczeniu tym słusznie zauważono, że identyfikacja osoby na podstawie jej głosu jest trudniejsza niż na podstawie wyglądu, a jej znaczenie będzie większe, gdy czynność ta zostanie przeprowadzona przez ekspertów z użyciem specjalistycznego sprzętu⁵⁰. Sąd zwraca również uwagę na czynniki mogące wpłynąć na zdolność świadka do rozpoznania osoby na podstawie głosu, wymieniając:

- jakość nagrań;
- okres dzielący powstanie śladu pamięciowego głosu od próby rozpoznania głosu;
- indywidualne umiejętności świadka co do rozpoznania osoby na podstawie jej głosu;
- charakter i okres kontaktu z bodźcem głosu – im bardziej charakterystyczny głos i dłuższe zapoznanie się z głosem, tym większe szanse na identyfikację sprawcy;
- ewentualna wcześniejsza znajomość głosu zwiększa szansę na identyfikację sprawcy⁵¹.

W orzeczeniu tym dostrzeżono również, że nawet subiektywna pewność świadka co do trafnego wskazania sprawcy nie implikuje prawdziwie pozytywnego rozpoznania.

Sąd Apelacyjny w Ontario (Kanada) w sprawie *R. v. Dodd*⁵² podkreślił, że dowód z okazania mowy należy traktować z najwyższą ostrożnością, większą niż dowód z okazania wyglądu. Ten sam Sąd w sprawie *R. v. Clouthier*⁵³ ze względu na krótki okres zapoznawania się świadka z głosem sprawcy i wypowiedzeniem przez niego zaledwie kilku słów w trakcie zdarzenia w ogóle podawał w wątpliwość wartość dowodową rozpoznania w trakcie okazania mowy.

przeprowadzane ze względu na brak takiej potrzeby, ograniczenie się do innych dowodów lub nawet brak możliwości technicznych.

49 Wyrok Sądu Apelacyjnego Anglii i Walii z dnia 2 maja 2008 r., *Regina v. Flynn and St John*, Crim 970.

50 I choć ta część orzeczenia dotyczy bardziej ekspertyzy fonoskopijnej niż okazania mowy, to wskazówka ta może stanowić przyczynek do korzystania z pomocy biegłego fonoskopa przy tworzeniu parady głosów.

51 Podobnie wypowiedział się również Dystryktowy Sąd Apelacyjny dla Florydy w sprawie *Sloan v. State*, 76. 235 So. 2d 745, 746 (Fla. Dist. Ct. App. 1970); cyt. za: C.E. Laub, L.E. Wylie, B.H. Bornstein, *Can the Courts Tell an Ear from an Eye: Legal Approaches to Voice Identification Evidence*, „Law & Psychology Review” 2013, no. 37, s. 129–130.

52 Wyrok Sądu Apelacyjnego w Ontario, Kanada, z dnia 27 kwietnia 2015 r., *R. v. Dodd*, 2015 ONCA 286, C55606.

53 Wyrok Sądu Apelacyjnego w Ontario, Kanada, z dnia 26 września 2012 r., *R. v. Clouthier*, 2012 ONCA 636, C52749.

Podsumowanie

Obecne uregulowanie okazania w Polsce tyczy się przede wszystkim okazania „klasycznego”, a więc okazania wyglądu. Ustawowa regulacja art. 173 k.p.k. jest niewystarczająca nawet na potrzeby okazania wyglądu, więc tym bardziej nie czyni zadość wymaganiom stawianym przez autorów literatury kryminalistycznej przy okazaniu mowy. Sytuacji nie sprzyja także rozproszenie przepisów dotyczących okazania w dwóch rozporządzeniach oraz procedurach policyjnych – akty te w dużej mierze się powielają, nie poruszając praktycznie w żadnym stopniu problematyki okazania mowy, którego metodykę można wypracować z niejednomyślnych uwag zawartych w literaturze i orzecznictwie.

Należy przychylić się do wspomnianych w tekście postulatów o utworzeniu jednego rozporządzenia zawierającego kompleksowe techniczne opracowanie metodyki okazania, które nie ograniczałoby się wyłącznie do okazania „klasycznego” (wyglądu). Przy projektowaniu treści takiego rozporządzenia powinno się oczywiście skorzystać z zaleceń autorów literatury kryminalistycznej, a także wyników badań naukowych. Treść rozporządzenia w sprawie okazania powinna podlegać regularnej ewaluacji, tak by polska procedura okazania była zgodna z osiągnięciami nauki.

W przypadku okazania mowy należy skorzystać z rozwiązań innych państw mających większe doświadczenie w przeprowadzaniu tej czynności, a także z bogatego dorobku literatury. Najważniejsze kwestie, które powinny być zawarte w nowej regulacji dotyczącej okazania, to wyrażenie *expressis verbis* wymogów pośredniej formy okazania mowy i udziału biegłego przy sporządzaniu co najmniej sześcioosobowej parady identyfikacyjnej, a także zakazu konstruowania parady przy użyciu kwestii czytanych, w tym fraz zasłyszanych z miejsca zdarzenia.

Cieszy, że nowsze orzecznictwo (w postaci wyroku Sądu Najwyższego, II KK 529/21, a także Sądu Okręgowego w Lublinie, IV K 334/19) również dostrzega potrzebę korzystania z wniosków zawartych w literaturze kryminalistycznej i z wyników badań naukowych. Niemniej, skonstruowanie ujednoliconej taktyki okazania uwzględniającej okazanie mowy jest jak najbardziej wskazane.

Bibliografia

- Bojańczyk A., *Procesowa dopuszczalność przeprowadzenia okazania, którego przedmiotem jest głos, art. 173. k.p.k. Glosa do postanowienia SN z dnia 26 maja 2004 r., V KK 22/04, „Państwo i Prawo” 2005, nr 1.*
- Broeders A.P.A., Amelsvoort A.G. van, *A Practical Approach to Forensic Earwitness Identification: Constructing a Voice Line-Up*, „Problems of Forensic Sciences” 2001, vol. XLVII.

- Broeders A.P.A., Amelsvoort A.G. van, *Line-Up Construction for Forensic Earwitness Identification: A Practical Approach*, w: *Proceedings of the 14th International Congress of Phonetic Sciences*, San Francisco 1999.
- Ciarka M., *Okazanie głosu*, „Prokuratura i Prawo” 2010, nr 7–8.
- Czeczko J.J., *Rozpoznanie osoby na podstawie głosu. Glosa do postanowienia SN z dnia 26 maja 2004 r.*, „Gdańskie Studia Prawnicze. Przegląd Orzecznictwa” 2005, nr 3.
- Czczot Z., *Kryminalistyczna problematyka osobowych środków dowodowych*, Warszawa 1976.
- Czerwińska D., *Pojęcie, charakter prawny oraz cele i funkcje okazania*, w: J. Skorupka (red.), *System Prawa Karnego Procesowego*, t. VIII, Dowody, cz. 4, Warszawa 2019.
- Ferenc K., *Głos zza drzwi, czyli okazanie głosu po polsku*, w: D. Moskał, P. Wąsik (red.), *Ślady pamięciowe. Aspekty psychologiczne i kryminalistyczne*, Kraków 2013.
- Gruszecka D., w: J. Skorupka (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Legalis/el. 2023.
- Gruza E., *Glosa do postanowienia SN z 26 maja 2004 r.*, V KK 22/04, „Orzecznictwo Sądów Polskich” 2005, z. 6.
- Gruza E., *Okazanie głosu*, w: J. Wójcikiewicz (red.), *Iure et facto. Księga jubileuszowa ofiarowana doktorowi Józefowi Gurgulowi*, Kraków 2006.
- Gruza E., *Okazanie. Problematyka kryminalistyczna*, Toruń 1995.
- Gurgul J., *Glosa do wyroku Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 9 stycznia 2003 r.*, sygn. II AKa 317/02, „Prokuratura i Prawo” 2005, nr 7–8.
- Hanausek T., *Kryminalistyka. Zarys wykładu*, Kraków 2005.
- Harvey M.B., Giroux M., Price H.L., *Lineup size influences voice identification accuracy*, „Applied Cognitive Psychology” 2023, vol. 37.
- Heath A.J., Moore K., *Earwitness Memory: Effects of Facial Concealment on the Face Overshadowing Effect*, „International Journal of Advanced Science and Technology” 2011, vol. 33.
- Herbowski P., *Okazanie w polskiej praktyce śledczej. Problemy systemowe*, „Acta Universitatis Wratislaviensis. Przegląd Prawa i Administracji” 2021, nr 127.
- Hudzik M., *Okazanie osoby a rozpoznanie „akustyczne”*, „Państwo i Prawo” 2005, nr 5.
- Kajstura M., Michałek M., Trawińska A., *Ekspertyza fonoskopijna*, w: M. Kała, D. Wilk, J. Wójcikiewicz, D. Zuba (red.), *Ekspertyza sądowa. Zagadnienia wybrane*, Warszawa 2023.
- Karczmarzka D., *Glosa do postanowienia SN z 26 maja 2004 r.*, V KK 22/04, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 2005, nr 3.
- Kwieciński J., *Rekognicja – okazanie w celu rozpoznania*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 1988, nr 1–2.
- Laub C.E., Wylie L.E., Bornstein B.H., *Can the Courts Tell an Ear from an Eye: Legal Approaches to Voice Identification Evidence*, „Law & Psychology Review” 2013, no. 37.

- Lisiecki M.J., *Metodyka okazania. Studium procesowo-kryminalistyczne*, Toruń 2021.
- Malpass R.S., Tredoux C.G., McQuinston-Surrett D., *Lineup Construction and Lineup Fairness*, w: R.C.L. Lindsay, D.F. Ross, J.D. Read, M.P. Toglia (eds.), *Handbook of Eyewitness Psychology*, vol. 2, *Memory for People*, New York 2012.
- Nolan F., *A recent voice parade*, „Forensic Linguistics” 2003, vol. 10, no. 2.
- Orkiszewska D., *Okazanie „głosu” i okazanie „wyglądu” – głos polemiczny*, „Prokuratura i Prawo” 2012, nr 2.
- Robson J., *A Fair Hearing? The Use of Voice Identification Parades in Criminal Investigations in England and Wales*, „Criminal Law Review” 2017, vol. 1.
- Taracha A., *Okazanie w celu rozpoznania*, „Problemy Praworządności” 1979, nr 10.
- Taracha A., *Z problematyki okazania – wybrane zagadnienia*, w: V. Kwiatkowska-Wójcikiewicz, R. Krawczyk, D. Wilk (red.), *Piękno kryminalistyki. Księga jubileuszowa Profesora Józefa Wójcikiewicza*, Toruń 2023.
- Tomaszewski T., Rzeszotarski J., *Wybrane aspekty okazania mowy*, „Problemy Kryminalistyki” 2010, nr 268.
- Wierczyński G., *Komentarz do rozporządzenia w sprawie „Zasad techniki prawodawczej”*, w: G. Wierczyński, *Redagowanie i ogłaszanie aktów normatywnych. Komentarz*, Warszawa 2016.
- Winiarska K., *Efektywność holistycznej metody nauczania emisji głosu*, praca doktorska, Katowice 2021.
- Wooten A.R., Carlson C.A., Lockmyer R.F., Carlson M.A., Jones A.R., Dias J.L., Hemby J.A., *The number of fillers may not matter as long as they all match the description: The effect of simultaneous lineup size on eyewitness identification*, „Applied Cognitive Psychology” 2020, vol. 34, no. 3.
- Wójcikiewicz J., *Ekspertyza z udziałem quasi-świadków*, w: M. Kała, D. Wilk, J. Wójcikiewicz, D. Zuba (red.), *Ekspertyza sądowa. Wybrane zagadnienia*, Warszawa 2023.
- Wójcikiewicz J., *Głos do wyroku Sądu Najwyższego z 9 lipca 2013 r., III KK 92/13*, „Palestra” 2014, nr 3–4.
- Wójcikiewicz J., *Kryminalistyczna problematyka okazania osób*, Warszawa 1988.
- Wójcikiewicz J., *Niekonwencjonalne metody śledcze w polskiej kryminalistyce*, „Problemy Współczesnej Kryminalistyki” 2014, t. XVIII.
- Wójcikiewicz J., *Okazanie (mowa)*, w: J. Wójcikiewicz, *Temida nad mikroskopem. Judykatura wobec dowodu naukowego 1993–2008*, Toruń 2009.
- Wójcikiewicz J., *Okazanie. Studium porównawcze z pogranicza kryminalistyki i procesu karnego*, Kraków 1985.
- Wójcikiewicz J., *On the benefits of the Polish law of a comparative analysis of identification parades*, „Comparative Law Review” 2013, no. 15.
- Wójcikiewicz J., *W sprawie okazania głosu. Uwagi polemiczne*, „Prokuratura i Prawo” 2011, nr 4.

Wójcikiewicz J., Kwiatkowska-Wójcikiewicz V., *Identification Parades and Photo Array in Poland – Theory and Practice*, referat na 24th EAPL International Conference „Actual problems of psychology and law. Victims and witnesses: from research of the effective practice”, Sankt Petersburg, 24–27 czerwca 2014 r.

Wójcikiewicz J., Kwiatkowska-Wójcikiewicz V., *W kwestii procesowej czynności okazania*, w: A. Przyborowska-Klimczak, A. Taracha (red.), *Iudicium et scientia. Księga jubileuszowa Profesora Romualda Kmiecika*, Lublin 2011.

Earwitness – Polish legal regulations, forensic literature and foreign voice identification

Abstract

Voice identification constitutes one of the forms of identification procedures regulated under Article 173 of the Code of Criminal Procedure, as well as under two executive acts and police procedures. This study presents a formal analysis of Polish legal regulations and judicial decisions that address voice identification. When compared to the standards proposed by forensic literature, scientific research findings, and measures adopted in other countries (also presented in this study), this analysis reveals insufficient legal regulation of this matter, which may even be detrimental from the perspective of proper methodology for voice identification. These reflections have led to the formulation of *de lege ferenda* proposals, including, among others, the creation of a new, comprehensive regulation of identification procedures in Poland. There would encompass voice identification, which should be conducted in a similar fashion employed in other countries, i.e., with a larger number of participants in an identity parade, the involvement of a forensic phonoscopy expert, and with the usage of voice recordings.

Keywords: identity parade, earwitness, earwitness identification procedure, voice parade, executive acts, *lex ferenda*

CYTOWANIE

Woldan P., *Okazanie mowy – polskie unormowania prawne a literatura kryminalistyczna i zagraniczne regulacje*, „Acta Iuris Stetinensis” 2026, nr 1 (57), 123–137, DOI: 10.18276/ais.2026.57-08.